

27 квітня 2010 року

**Україна у Другій світовій війні:
джерела та інтерпретації
(до 65-річчя Великої Перемоги)**

Міжнародна наукова конференція

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ АРХІВІВ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ
МЕМОРІАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС «НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІСТОРІЇ
ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941 – 1945 РОКІВ»
НАЦІОНАЛЬНИЙ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

**Україна у Другій світовій війні:
джерела та інтерпретації
(до 65-річчя Великої Перемоги)**

Матеріали міжнародної наукової конференції

**м. Київ
2011**

УДК 94(477)“1939/1945”(06)

ББК 63.3(4Укр)62я43

У45

**Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги).
Матеріали міжнародної наукової конференції / Відповідальний редактор: Легасова Л.В. – К.,
2011. – 800 с.**

Видання містить наукові доповіді та повідомлення, в яких висвітлюється внесок українського народу в перемогу над нацизмом і фашизмом, основні віхи суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя України в часи воєнного лихоліття.

Рецензенти: **Рубльов О.С.**, доктор історичних наук, професор
 Шевчук В.П., доктор історичних наук, професор

Рекомендовано до друку вченою радою Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років» (протокол № 5 від 27 вересня 2011 р.)

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту історії України НАН України (протокол № 10 від 29 листопада 2011 р.)

Редакційна рада: Литвин В.М., Смолій В.А., Гінзбург О.П.

Редакційна колегія: Карпов В.В., Ковальчук І.П., Легасова Л.В. (відповідальний редактор),
Лисенко О.Є. (науковий редактор), Матяш І.Б.,
Сімперович В.М. (відповідальний секретар), Шевченко Н.О.

Літературний

редактор, коректор: Жихорська А.В.

Доповіді та повідомлення відібрані згідно з тематикою конференції та відповідно до існуючих вимог, з деякими скороченнями та редакторськими правками.

За зміст опублікованих матеріалів, достовірність фактів, цитат, дат тощо відповідає автор.

ISBN 978-966-97201-1-5

© Меморіальний комплекс
«Національний музей історії
Великої Вітчизняної війни
1941 – 1945 років», 2011
© Автори статей, 2011

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ	13
ВСТУПНЕ СЛОВО <i>Валерій Смолій (Київ, Україна)</i>	15
РОЗДІЛ І. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ. БОЙОВІ ДІЇ НА УКРАЇНСЬКОМУ ТЕАТРІ ВІЙНИ	18
<i>Олександр Лисенко (Київ, Україна)</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ЯК НАУКОВИЙ І СУСПІЛЬНИЙ ФЕНОМЕН	18
<i>Татьяна Царевская-Дякина (Москва, Российская Федерация)</i> УКРАИНА В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ В ПОСТАНОВЛЕНИЯХ И РАСПОРЯЖЕНИЯХ ГОСУДАРСТВЕННОГО КОМИТЕТА ОБОРОНЫ	25
<i>Дмитро Веденєєв (Київ, Україна)</i> ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ПРО ВЕЛИКУ ВІТЧИЗНЯНУ ВІЙНУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В УКРАЇНІ	34
<i>Віталій Стецкевич (Кривий Ріг, Україна)</i> УКРАЇНСЬКЕ ІСТОРИОПИСАННЯ ВІЙНИ 1941 – 1945 рр.: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОСЯГНЕННЯ (ТЕЗИ ПОВІДОМЛЕННЯ)	43
<i>Володимир Шевченко (Київ, Україна)</i> ГЕРОЇЗМ УКРАЇНСТВА У БОРОТЬБІ ПРОТИ ФАШИЗМУ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ	50
<i>Валерій Грицюк (Київ, Україна), Леонід Кривизюк (Львів, Україна)</i> ОПЕРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО У КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКІЙ НАСТУПАЛЬНІЙ ОПЕРАЦІЇ 1944 РОКУ	62
<i>Микола Слободянюк (Дніпропетровськ, Україна)</i> УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АНТИФАШИЗМ: СПІЛЬНЕ І ОСОБЛИВЕ	73

<i>Віктор Король (Київ, Україна)</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЦІНУ ПЕРЕМОГИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ТА ІНШИХ НАРОДІВ СРСР У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939 – 1945)	79
<i>Володимир Горелов (Київ, Україна), Ігор Чичкань (Київ, Україна)</i> СХІДНОКАРПАТСЬКА СТРАТЕГІЧНА НАСТУПАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ 1944 р. ЯК ПОКАЗНИК РІВНЯ РАДЯНСЬКОГО ВОЄННОГО МИСТЕЦТВА У ТРЕТІЙ ПЕРІОД ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ	90
<i>Парасковія Степенькіна (Корсунь-Шевченківський, Україна)</i> УЧАСТЬ ВІЙСЬК ВЕРМАХТУ І СС У КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКІЙ ОПЕРАЦІЇ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	102
<i>Мартин Богарт (Бельгія)</i> БЕЛЬГІЯ: ФЛАМАНДСКІЕ И ВАЛЛОНСКИЕ ДОБРОВОЛЬЦЫ В СОСТАВЕ ВОЙСК СС	109
<i>Ірина Васильєва (Київ, Україна)</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДЗНАЧЕННЯ ОБОРОНЦІВ КИЄВА (НЕРЕАЛІЗОВАНІ РЕЛЯЦІЇ КОМАНДУВАННЯ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ПРО ПРИСВОЄННЯ ЗВАННЯ ГЕРОЯ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ)	117
<i>Тетяна Іонова (Київ, Україна)</i> ВТРАТИ 66-Ї ГВАРДІЙСЬКОЇ ПОЛТАВСЬКОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ ДИВІЗІЇ У БОЯХ ЗА ВИЗВОЛЕННЯ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ЖОВТЕНЬ 1943 – СІЧЕНЬ 1944 рр.)	125
<i>Любов Лєгасова (Київ, Україна), Наталія Шевченко (Київ, Україна)</i> ЦИКЛ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ВИСТАВОК «ВІЙНА. ДОКУМЕНТ. ПАМ'ЯТЬ» ЯК АРХІВНО-МУЗЕЙНЕ ТА СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ	135
<i>Тетяна Орлова (Київ, Україна)</i> ЖІНОЦТВО УКРАЇНИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: ІСТОРИОГРАФІЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ	145
<i>Сергій Соколюк (Київ, Україна)</i> БОЙОВІ ДІЇ ПІДВОДНИХ ЧОВНІВ ЧОРНОМОРСЬКОГО ФЛОТУ ПІД ЧАС ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941 – 1944 рр.	153
<i>Олександр Уткін (Київ, Україна)</i> ЛЮДСЬКІ, ТЕХНІЧНІ ТА МАТЕРІАЛЬНІ ВТРАТИ РАДЯНСЬКИХ І НІМЕЦЬКИХ ВІЙСЬК У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ	172

<i>Ольга Лавинская (Москва, Российская Федерация)</i> АКТЫ ЧГК ПО ОПРЕДЕЛЕНИЮ УЩЕРБА, ПРИЧИНЕННОГО ЖИТЕЛЯМ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ, КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК	183
<i>Людмила Рибченко (Київ, Україна)</i> ОБЛІК ВТРАТ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ	197
<i>Ніна Топішко (Київ, Україна), Тетяна Ємельянова (Київ, Україна)</i> КІНОДОКУМЕНТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО КІНОФОТОФОНОАРХІВУ УКРАЇНИ ІМЕНІ Г.С. ПШЕНИЧНОГО ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	204
<i>Сергій Мельниченко (Київ, Україна)</i> РАДЯНСЬКІ ПІДРОЗДІЛИ ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ НА УКРАЇНСЬКОМУ ТЕАТРІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	211
<i>Тетяна Романенко (Київ, Україна)</i> СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ РАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЦЕНЗУРИ 20 – 40-х рр. ХХ ст.	216
<i>Геннадій Стрельський (Київ, Україна)</i> УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	225
<i>Лілія Трофимович (Львів, Україна)</i> ЧЕТВЕРТИЙ ПОДІЛ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ	236
<i>Юрій Фасольняк (Кривий Ріг, Україна)</i> ОТОЧЕННЯ 6-ї І 12-ї АРМІЙ У СЕРПНІ 1941 р.: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ	245
<i>Наталя Філатова (Київ, Україна)</i> СИМВОЛИ СЛАВИ І ЗВИТЯГИ. КОЛЕКЦІЯ ПРАПОРІВ У ГОЛОВНІЙ ЕКСПОЗИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ	249
<i>Віра Фоміна (Київ, Україна)</i> ОБРАЗНО-РЕЛІКВІЙНІ ЕКСПОЗИЦІЙНІ КОМПЛЕКСИ ЯК ЗАСОБИ МУЗЕЙНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ	258
<i>Ігор Фурман (Київ, Україна)</i> БОЙОВІ ДІЇ РОДІВ СИЛ ЧОРНОМОРСЬКОГО ФЛОТУ ВМФ СРСР У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ	267

<i>Сергій Хлонь (Київ, Україна)</i> РОЛЬ І МІСЦЕ ПРОСКУРІВСЬКО-ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ НАСТУПАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ У ВИЗВОЛЕННІ УКРАЇНИ	274
<i>Борис Куровський (Київ, Україна), Юрій Хміляр (Київ, Україна)</i> ІСТОРИОГРАФІЯ РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ МОБІЛІЗАЦІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ	283
<i>Володимир Сімперович (Київ, Україна)</i> БИТВА ЗА ДНІПРО ТА ВИЗВОЛЕННЯ КИЄВА: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	292
<i>Світлана Даценко (Київ, Україна)</i> ТАНКІСТИ-ПЕРШОГВАРДІЙЦІ В БОЯХ ЗА УКРАЇНУ: ЕКСПОЗИЦІЙНЕ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ	303
<i>Ірина Смогоржевська (Львів, Україна)</i> ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ НА ТЕРИТОРІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ	312
<i>Валентина Смірнова (Київ, Україна)</i> АРХІВ «КОСА» У ФОНДОЗБІРНІ МЕМОРІАЛУ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	321
РОЗДІЛ II. ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	328
<i>Гелінада Грінченко (Харків, Україна)</i> ПРИМУСОВІ РОБІТНИКИ ТРЕТЬОГО РАЙХУ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ІСТОРИЇ ТА ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	328
<i>Сергій Березін (Одеса, Україна)</i> ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТУ В ОДЕСІ У 1941–1944 рр. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	338
<i>Світлана Власенко (Київ, Україна)</i> ПРОВЕДЕННЯ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ НАЦИСТСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСТВО (1941 – 1944 рр.)	343
<i>Сергій Гальчак (Вінниця, Україна)</i> НАЦИСТСЬКИЙ ГЕНОЦИД НА ВІННИЧЧИНІ	350
<i>Володимир Гінда (Київ, Україна)</i> СПОРТИВНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ ПІД СВАСТИКОЮ	362

<i>Володимир Гука (Луцьк, Україна)</i> ВОЛИНЬ В ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ	370
<i>Тетяна Заболотна (Київ, Україна)</i> НАСТРОЇ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА)	377
<i>Олексій Захарченко (Миколаїв, Україна)</i> ЕТНІЧНІ НІМЦІ ПІВДНЯ УКРАЇНИ В КОЛОНІЗАТОРСЬКИХ ПЛАНАХ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ	388
<i>Ангела Іржавська (Черкаси, Україна)</i> НАЦИСТСЬКИЙ ФІЗИЧНИЙ ТЕРОР НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	398
<i>Галина Калінічева (Київ, Україна)</i> ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕТНІЧНИХ НІМЦІВ У РЕЙХСКОМІСАРИАТІ «УКРАЇНА»	407
<i>Тамара Куцаєва (Київ, Україна)</i> У ВОГНЯНОМУ ВАЛІ ВІЙНИ: ПРО НЕОДНОРАЗОВЕ ЗАХОПЛЕННЯ ГІТЛЕРІВЦЯМИ ТА ВИЗВОЛЕННЯ ВІД НИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ УКРАЇНИ У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ	417
<i>Олексій Гончаренко (Переяслав-Хмельницький, Україна)</i> ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ РАЙХСКОМІСАРИАТУ «УКРАЇНА»: ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ (1941 – 1944 рр.)	426
<i>Артем Папакін (Київ, Україна)</i> УКРАЇНЦІ – В'ЯЗНІ КОНЦТАБОРУ ФЛОССЕНБЮРГ (1940 – 1945)	433
<i>Владислав Берковський (Київ, Україна), Оксана Пащенко (Київ, Україна)</i> СИСТЕМА НІМЕЦЬКИХ ТАБОРІВ ДЛЯ РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ (1941 – 1944 рр.)	438
<i>Сергій Карамаш (Київ, Україна)</i> БАБИН ЯР – ТРАГЕДІЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	447
<i>Микола Михайлуца (Одеса, Україна)</i> ПЕРШІ ЗАХОДИ РУМУНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ МІСІЇ В «ТРАНСІСТРІЇ» (1941 – 1942 рр.)	456

<i>Володимир Коротенко (Полтава, Україна)</i> ДОЛЯ ОСТАРБАЙТЕРІВ: МІЖ ЛЕЩАТАМИ ДВОХ ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ (ЗА ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	462
<i>Тетяна Пастушенко (Київ, Україна)</i> ПАМ'ЯТЬ ПРО ВІЙНУ В СПОГАДАХ КИЯН-ОСТАРБАЙТЕРІВ	466
<i>Алла Петрова (Київ, Україна)</i> ЖИТЛОВА ПОЛІТИКА ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ НА ТЕРЕНАХ ПОДІЛЛЯ (1941 – 1944 рр.)	474
<i>Віталіна Писцьо (Рівне, Україна)</i> ВИВЕЗЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ НА ПРИМУСОВІ РОБОТИ ДО НІМЕЧЧИНИ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОКУПАЦІЙНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ	482
<i>Інна Поїздник (Київ, Україна)</i> ОСОБЛИВОСТІ ОКУПАЦІЙНОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ТЕРИТОРІЇ ДИСТРИКТУ «ГАЛИЧИНА» (1941 – 1944)	488
<i>Петро Слободянюк (Хмельницький, Україна)</i> ТРАГЕДІЯ ЄВРЕЇВ УКРАЇНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	497
<i>Галина Стефанюк (Івано-Франківськ, Україна)</i> СХІДНОГАЛИЦЬКИЙ СОЦІУМ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ У 1941–1944 рр.	504
<i>Василь Щетников (Одеса, Україна)</i> ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ОКУПАЦІЇ НА ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ	512
РОЗДІЛ III. РАДЯНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ ТА УКРАЇНСЬКИЙ САМОСТІЙНИЦЬКИЙ РУХ	518
<i>Володимир Лозицький (Київ, Україна)</i> СТАН І ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТИЗАНІВ (1941 – 1944 рр.)	518
<i>Микола Дорохов (Київ, Україна)</i> «МОЛОДА ГВАРДІЯ»: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?	534
<i>Галина Стародубець (Житомир, Україна)</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВИНИЩУВАЛЬНИХ БАТАЛЬЙОНІВ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ В 1944 – 1945 рр.	538

<i>Катерина Абрамчук (Рівне, Україна)</i> ОПОЗИЦІЯ ВОЛИНЯН ОКУПАЦІЙНІЙ ВЕРБУВАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ НІМЕЧЧИНИ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	548
<i>Ярослав Антонюк (Остроз, Україна)</i> ВЗАЄМИНИ СБ ОУН (Б) З ЧЕРВОНОЮ АРМІЄЮ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНИ ТА ПОЛІССЯ (1944 – 1945 рр.)	555
<i>Катерина Двірна (Київ, Україна)</i> ПАРТИЗАНСЬКИЙ РУХ НА БОРИСПІЛЬЩИНІ (1941 –1943 рр.): АРХІВНА РОЗВІДКА	564
<i>Іван Капась (Переяслав-Хмельницький, Україна)</i> МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ І ПРОДОВОЛЬЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАДЯНСЬКИХ ПІДПІЛЬНО-ПАРТИЗАНСЬКИХ СИЛ НА ТЕРИТОРІЇ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ (1941 – 1944)	572
<i>Іван Ковальчук (Київ, Україна)</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ РЕЙДУЮЧИХ І МІСЦЕВИХ БОЇВОК УПА НА ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 1943 році	580
<i>Олександр Пагіря (Київ, Україна)</i> ПЕРЕГОВОРИ МІЖ УПА ТА УГОРСЬКОЮ АРМІЄЮ В КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ЄВРОПІ У 1943 р.	588
<i>Володимир Трофимович (Остроз, Україна), Андрій Усач (Остроз, Україна)</i> ВІЙСЬКОВІ ВІДДІЛИ НАЦІОНАЛІСТІВ	599
<i>Марина Шевченко (Київ, Україна)</i> БОЙОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГЕРОЇВ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ – ПАРТИЗАНІВ ТА ПІДПІЛЬНИКІВ УКРАЇНИ (НА МАТЕРІАЛАХ ФОНДОВОЇ КОЛЕКЦІЇ МЕМОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ «НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941 – 1945 РОКІВ»)	608
<i>Олена Дьякова (Харків, Україна)</i> НОВІ АСПЕКТИ У ДОСЛІДЖЕННІ ТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКИХ ПІДПІЛЬНИХ ОБКОМІВ КОМСОМОЛУ	621
<i>Іван Патриляк (Київ, Україна)</i> ПОЧАТОК АНТИГІТЛЕРІВСЬКОГО ПОВСТАННЯ ОУН(Б). ПРОБЛЕМА ДАТУВАННЯ	628

Дмитро Жмундуляк (Чернівці, Україна)
ПАРТИЗАНСЬКИЙ РУХ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ ТА ХОТИНЩИНИ
У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 646

Юлія Польова (Київ, Україна)
ФОТОГРАФ УПА: ЗА МАТЕРІАЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ НА ІВАНА ГАРГАТА 651

Сергій Сегеда (Київ, Україна)
СТАНОВЛЕННЯ ПРЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ 661

РОЗДІЛ ІV.

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ.
ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ 666**

Олександр Потильчак (Київ, Україна)
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЕКТ «ІНТЕРНОВАНИ ЯПОНЦІ
НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ»:
ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ 666

Олександр Білоус (Київ, Україна)
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941 – 1945 рр.
(НА МАТЕРІАЛАХ ФОНДОЗБІРНИ МЕМОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ «НАЦІОНАЛЬНИЙ
МУЗЕЙ ІСТОРИЇ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941 – 1945 років») 677

Ігор Ветров (Київ, Україна), Олександр Сушко (Київ, Україна)
ПОЧАТОК ВІДРОДЖЕННЯ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ
1943 – 1945 рр.: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ 688

Петро Чернега (Київ, Україна), Володимир Луцкай (Київ, Україна)
УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ 700

Іван Муковський (Київ, Україна)
ЖЕРТОВНИЙ ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПЕРЕМОГУ 709

Наталія Отрох (Київ, Україна)
ВІЙСЬКОВІ ПОХОВАННЯ ПЕРІОДУ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 714

Олександр Перехрест (Черкаси, Україна)
ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА У ЗМІЦНЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ СРСР
У ПЕРШИЙ ПЕРІОД ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ (1941 – 1942 рр.) 719

<i>Ростислав Пилявець (Київ, Україна)</i> ЛЕНД-ЛІЗ ДЛЯ СРСР (1941 – 1945 рр.): ЗНАЧЕННЯ СОЮЗНИЦЬКОЇ ДОПОМОГИ РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗУ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СПІЛЬНОЇ ПЕРЕМОГИ НАД НІМЕЧЧИНОЮ І ДЕРЖАВАМИ ОСІ	728
<i>Валерій Шайкан (Кривий Ріг, Україна), Валентина Шайкан (Кривий Ріг, Україна)</i> ІДЕОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДБУДОВЧИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	738
<i>Галина Саган (Київ, Україна)</i> ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ ЮГОСЛАВІЇ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	751
<i>Тетяна Самсонюк (Рівне, Україна)</i> ЗМІНА НАЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ ВОЛИНИ НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ФАКТОР РСЧА ТА НКВС	759
<i>Александра Тимонова (Минск, Беларусь)</i> КРЕСТЬЯНСТВО БЕЛОРУССКО-УКРАИНСКОГО ПОГРАНИЧЬЯ В ПОСЛЕОКУПАЦИОННЫЙ ПЕРИОД ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ (ОСЕНЬ 1943 – ВЕСНА 1945 гг.)	767
<i>Інна Ченбай (Черкаси, Україна)</i> СІМЕЙНІ ФОРМИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ, ЯКІ ЛИШИЛИСЯ БЕЗ БАТЬКІВ, У ВОЄННІ ТА ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ	776
<i>Валерія Яворська (Київ, Україна)</i> БОРОТЬБА ЗА «КИЇВСЬКІ ФРЕСКИ» – КІНОСТРІЧКУ ПРО ПОДІЇ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ: АРХІВНА РОЗВІДКА	782
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	789

ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Міжнародна наукова конференція «Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги)» відбулася 27 квітня 2010 року в Меморіальному комплексі «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років». Співorganізаторами та учасниками заходу виступили: Міністерство культури України, Міністерство оборони України, Державний комітет архівів України, Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», Національний військово-історичний музей України, Національний університет оборони України та молодіжна громадська організація «Київський клуб «Червона Зірка».

У роботі наукового форуму взяли участь близько 120 вчених-істориків, провідних фахівців архівістики та музеології, дослідників-початківців. Географія учасників охоплювала 11 областей України та АР Крим, Російську Федерацію, Республіку Білорусь, Королівство Бельгія.

Конференцію і пленарне засідання відкрив директор Інституту історії України НАН України, академік НАН України В. Смолій. У своєму виступі він дав змістовну характеристику сучасного стану досліджень історії Другої світової війни в Україні та за її межами, окреслив основні перспективи наукового пошуку, що стоять сьогодні перед дослідниками.

Робота проходила у форматі одного пленарного та чотирьох секційних засідань. У доповідях, повідомленнях і дискусіях переважно в україноцентричному дискурсі розглянуто комплекс проблем Другої світової та Великої Вітчизняної воєн, окреслено теоретичні та практичні аспекти воєнної історії, архівної та музейної справи, провідні історіографічні тенденції, ґрунтовно проаналізовано характерні реалії щоденного буття українства у суспільно-політичному, соціально-економічному та духовно-культурному вимірах, визначено внесок українського народу в перемогу над нацизмом і фашизмом, схарактеризовано грані соціальної та історичної пам'яті про учасників і жертв найбільшого мілітарного конфлікту ХХ століття.

У рамках конференції відбулася презентація документальної виставки «Війна і Перемога в історичній пам'яті українського народу» із циклу спільних заходів «Війна. Документ. Пам'ять» Державного комітету архівів України та Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років». Понад 2000 документів з фондowego зібрання Меморіалу, центральних та обласних архівів України, архівів АР Крим, міст Києва і Севастополя та Служби зовнішньої розвідки України репрезентували різноманітні аспекти гігантського полотна, з яких складається історична пам'ять нації, підкреслювали велич Перемоги, акцентували героїчну спадщину країни, немеркнучу пам'ять про героїв-визволителів, повагу до

індивідуальної пам'яті кожного представника багатонаціонального українського народу. Надзвичайно цікавими були матеріали, що розповідали про Міжнародну конференцію в Сан-Франциско, де Україна, як одна з держав-переможниць у війні, стала членом ООН; маловідомі постанови з «Окремої папки» до протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У 1943 року; документи зі справи С. Руднева, рукописи О. Довженка; нещодавно розсекречений документальний масив 1941-1945 років, що зберігався в архіві Служби зовнішньої розвідки України; епістолярна колекція «Непрочитані листи 1941-го». Вперше були представлені на широкий огляд оригінали архівних документів з окупаційних фондів Е. Коха та А. Розенберга.

Глибоко переконані, що результати міжнародного форуму стануть помітним внеском у вивчення та популяризацію історії Другої світової війни, його наукові імпульси сприятимуть виникненню нових задумів і проектів для подальшої роботи дослідників у розробці цієї складної теми, а пропонуване видання матеріалів конференції буде цінним джерелом інформації та своєрідним стимулом для майбутніх дослідницьких зусиль.

Відкриття міжнародної наукової конференції. Вступне слово В. Смоля, директора Інституту історії України НАН України, академіка НАН України.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Валерій Смолій (Київ, Україна)

Нинішня наукова конференція присвячується 65-річчю перемоги над нацизмом і фашизмом у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. Не випадкове й місце її проведення, адже Національний Музей історії Великої Вітчизняної війни є найбільшим меморіалом країни, місцем увічнення пам'яті про всіх наших співвітчизників, які пережили ті страхітливі роки.

Оскільки ми зібралися для наукових дискусій, буде корисно з'ясувати, в якій системі координат перебувають дослідження цього відрізка нашої історії, якими здобутками можна пишатися нині, й над чим належить працювати у перспективі.

Якщо характеризувати стан наукових досліджень Другої світової та Великої Вітчизняної воєн в цілому, можна констатувати таке. У минулі роки йшов досить помітний приріст наукових знань про війну та джерела перемоги у ній. Урізноманітнилася джерельна база, зростали інтерпретаційні можливості й тематика досліджень. Звичайно, цей процес проходив далеко не просто і однозначно. Крім позитивної динаміки, мали місце певні диспропорції у висвітленні матеріалу, гіпертрофоване відтворення одних подій та замовчування інших, а часто й міфотворчість.

1. Доступна джерельна база дозволяє науковцям опрацьовувати більшість тематичних сегментів. До винятків слід віднести дипломатичні документи, а також архіви спецслужб, до яких (з відомих причин) доступ обмежено. Водночас актуалізується роль, так би мовити, альтернативних джерел, зокрема усних, зафіксованих шляхом опитування й анкетування учасників тогочасних подій.
2. Нинішній рівень теоретико-методологічного забезпечення воєнно-історичної проблематики можна вважати досить високим, хоча у вітчизняній історіографії бракує праць саме такого змісту, історіософського осмислення воєнної доби.
3. Хоч би на яких рівнях вивчалася війна (макро- чи мікроісторії, воєнної антропології, історії повсякденності, воєнної, політичної, економічної, соціальної, усної історії тощо), її феноменологію можна осягнути тільки шляхом синтезу всієї сукупності здобутих вченими різних напрямів знань. Фундаментальна наука базується на збалансованій оцінці всього комплексу емпіричних джерел й відхід від цього принципу породжує тенденційні інтерпретації та узагальнення.
4. Незважаючи на те, що фахівцями багато зроблено для реконструкції подієвого

полотна, потенційні можливості цього напряму далеко не вичерпані. Ми перебуваємо лише на початку відтворення усіх ліній комунікацій у трикутнику «держава – суспільство – людина». При цьому навіть найбільш опрацьований елемент цієї тріади – державні структури – потребує вивіреного співставлення із зарубіжними аналогами, точного визначення їх місця та ролі у відносинах з суспільством й окремими його членами, з'ясування вольових і мотиваційних чинників функціонування владного механізму і технологій, якими він послуговується для вирішення тих чи інших завдань.

Донині доволі аморфним на сторінках публікацій постає образ тогочасного українського суспільства. Навіть традиційна схильність вітчизняних істориків до висвітлення політичної проблематики не дає підстав вважати її вичерпно опрацьованою. Що вже казати про такі питання, як соціальна організація суспільства, його здатність до самоорганізації у надзвичайних умовах війни, підтримання певних ціннісних і моральних орієнтирів, дистанціювання, а то й поляризація окремих його частин аж до виразних рис громадянського протистояння. Практично нічого не зроблено для того, аби зрозуміти, яким чином українське суспільство виходило з війни, як воно ставилося до різних категорій жертв світового збройного конфлікту – військовополонених, єврейського і циганського населення, «остарбайтерів», репресованих за політичними звинуваченнями та ін.

Нарешті, слід визнати, що й донині, попри окремі спроби, на периферії дослідницького інтересу залишається гуманітарний зріз війни, людина з усіма її переживаннями і думками, моделі поведінки і виживання, формування «образу чужого», посттравматичний синдром, алгоритм морально-психологічної реабілітації і т.ін. Тут що не візьми – майже суцільна цілина, перспективне місце прикладання зусиль для енергійних дослідників.

Проникнення у «малі світи» учасників війни створює передумови для адекватного уявлення про те, як функціонують «великі світи»: політичні режими й суспільства.

5. Спеціальних зусиль потребує ще один тематичний напрям – бойові дії радянських збройних сил, їхнє ідеологічне, матеріально-технічне, медичне, інженерне забезпечення, військово мистецтво воюючих сторін, їхні втрати.
6. На порядку денному залишається комплексне дослідження окупаційного режиму в Україні у всіх адміністративно-територіальних одиницях. Поглибленої розробки потребують такі питання, як нормативно-правове регулювання окупаційної політики, функціонування управлінських структур, соціальні заходи тощо.
7. Потребують перевірки і уточнення статистичні дані про людські й матеріальні втрати України у роки Другої світової та Великої Вітчизняної воєн.
8. Нам ще належить усвідомити соціокультурні й гуманітарні наслідки війни у протяжній перспективі.